

ΜΙΚΡΟ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ
ΣΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ «ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ» ΤΟΥ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗ

Στήν προσπάθειά μου νά συγκεντρώσω τὸ πεζογραφικὸ ἔργο τοῦ Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, δημοσιευμένο καὶ ἀδημοσίευτο, διαπίστωσα ἐντελῶς συμπτωματικὰ τὴν ὑπαρξὴ μερικῶν ποιημάτων του, τὰ ὁποῖα δὲν καταχωρήθηκαν στὴν ἔκδοση τῆς ποιητικῆς του παραγωγῆς ἀπὸ τὸν ἐπιμελητὴ τῆς "Ἀρη Δικταῖο¹.

Ἡ παραπάνω ἔκδοση ἐξακολουθεῖ νά εἶναι μέχρι σήμερα, ἡ πρώτη καὶ μοναδικὴ συγκεντρωτικὴ παρουσίαση τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Λαπαθιώτη σὲ βιβλίο. Καὶ σὰν πρώτη, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Δικταῖος ὁμολογεῖ, «δὲν μπορεῖ μὲ κανένα λόγο νά καυχηθῆ πὼς εἶναι πλήρης²». Ἔχουν περάσει σαράντα χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ ποιητῆ (1944) καὶ ἀκόμη δὲν ὀλοκληρώθηκε ἡ συγκέντρωση τοῦ ἔργου του, μὲ ἀποτέλεσμα ἕνας λογοτέχνης, μὲ ἔντονη παρουσία στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας τὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα, νά παραμένει στὸ περιθώριο τῆς μελέτης καὶ τῆς κριτικῆς.

Μιά πλήρης καταγραφὴ δλοκληρου τοῦ ἔργου, βέβαια, δὲν θὰ ἦταν καὶ τόσο εὐκολὴ, καθὼς ἔχει μείνει κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος του σκορπισμένο σὲ διάφορα περιοδικὰ, ἡμερολόγια καὶ ἑφημερίδες τῆς ἐποχῆς του. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔντυπα εἶναι σήμερα δυσεῦρετα ἢ καὶ ἀνεύρετα ἀκόμη, γιὰτὶ καὶ μικρὴ κυκλοφορία εἶχαν καὶ σύντομὴ ἐκδοτικὴ ζωὴ. Κι εἶναι πολλὰ τὰ ἔντυπα μὲ τὰ ὁποῖα συνεργάστηκε ὁ Λαπαθιώτης. Δύσκολο ἐπίσης εἶναι νά προσεγγίσει κανεὶς τὸ ἀρχεῖο του, ποὺ βρίσκεται στὰ χέρια ὅσων ἀγόρασαν τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα ἀπὸ τὸν τότε κληρονόμο του (γιὰτὶ ἄμεσος κληρονόμος τοῦ Λαπαθιώτη σήμερα δὲν ὑπάρχει), σὲ χειρόγραφα, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔγινε μέχρι τώρα σχετικὴ ἀνακοίνωση, ὥστε νά ξέρουμε τί περιέχουν.

Εἶναι γνωστὸ, ἐξάλλου, πὼς ὁ Λαπαθιώτης εἶχε τὴν «ιδιοτροπία» νά μὴν τυπώνει τὰ ἔργα του σὲ βιβλία³. Ἄν ἐξαιρέσουμε τὸ μικρὸ θεατρικὸ του μὲ

1. Ναπολέον Λαπαθιώτης, *Τὰ Ποιήματα*, ἐκδ. Γ. Φέξη, Ἀθήναι 1964.

2. Ὁπ. π. σ. 252.

3. Κωστῆς Μπασιτιάς, *Συνέντευξη μὲ τὸν Λαπαθιώτη*, περ. «Ἑβδομάς», 4.4.1931,

τίτλο «Νέρων ὁ Τύραννος» σέ ἄψογους δεκαπεντασύλλαβους στίχους, πού ἔγραψε σέ ἡλικία δώδεκα χρονῶν καί τυπώθηκε ἀπό τόν πατέρα του, ὡς δῶρο, σέ ἐλάχιστα ἀντίτυπα τὸ 1901¹, τὸ μόνο βιβλίο πού τύπωσε, ὅσο ζοῦσε, εἶναι ἡ γνωστὴ ἐπιλογή πενήντα ποιημάτων του, πού ὁ ἴδιος ἔκρινε ὅτι ἄξιζε νὰ τυπωθῶν².

Ἐκτὸς ἀπὸ ποίηση, ὁ Λαπαθιώτης ἔγραψε καί πεζὰ κείμενα, διηγήματα, ρομάντζα, στοχασμούς (μὲ τίτλο Μονόλογοι κι Ἐρωτηματικά), αἰσθητικά δοκίμια, κριτικὲς καί μελετήματα, ἀπομνημονεύματα καί θεατρικὰ ἔργα. Ἡ πεζογραφικὴ του δουλειά δὲν ἔχει μελετηθεῖ καθόλου, ἂν καί σέ ποσότητα, τουλάχιστον, εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ποιητικὴ.

Ὁ ἴδιος σέ συνέντευξή του στὸν Κωστῆ Μπαστιᾶ, ἀναφέρει αὐτὴ τὴν ἀναλογία, πού εἶναι ἐνδεικτικὴ ὄχι μόνο τῆς ἔκτασης τοῦ πεζογραφικοῦ του ἔργου, ἀλλὰ καί τῆς βαρύτητας πού ἔδινε σ' αὐτό³. Θὰ πρέπει, λοιπόν, κάποτε νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ περιθώριο κι αὐτὴ του ἡ δουλειά, γιὰ νὰ γίνεи δυνατὴ μιὰ ἀντικειμενικὴ ἐκτίμηση καί ἀξιολόγηση τῆς προσφορᾶς του στὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Πέρα ἀπὸ λογοτέχνης, γνωστὸς γιὰ τὴν ὥρα μόνο ὡς ποιητῆς, ὁ Λαπαθιώτης ὑπῆρξε καί κριτικός. Ἡ εὐαισθησία πού διέθετε σὰν ἄνθρωπος - καλλιτέχνης, συνδυασμένη μὲ μιὰ βαθιὰ μόρφωση καί γνώση τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας καί τῆς τέχνης γενικότερα, τοῦ ἔδινε τὴν εὐχέρεια νὰ κινεῖται ὡς κριτικὸς ἔξω ἀπὸ τὰ στενὰ ἑλληνικὰ πλαίσια, ἐντάσσοντας τὰ κρινόμενα ἔργα σέ πνευματικὰ καί αἰσθητικὰ σχήματα καθολικότερα. Στις κριτικὲς, γιὰ παράδειγμα, πού ἔγραψε γιὰ τὸν Καβάφη, σέ μιὰ ἐποχὴ ἀμφισβήτησης καί διχογνωμίας καί γι αὐτὴν ἀκόμη τὴν ποιητικὴ ὑπόσταση τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ποιητῆ, ὁ Λαπαθιώτης ἦταν ἀπὸ κείνους πού διέκρινε τὴν ποιότητα τῆς καβαφικῆς τέχνης καί τὰ στοιχεῖα πού συνιστοῦν τὴν ἀξία της. Κριτικὲς πού ἀντέχουν καί σήμερα⁴.

Φυσικά, δὲν μπορούμε νὰ ἰσχυριστοῦμε, πῶς ἡ ἐνασχόλησή του μὲ τὴν κριτικὴ ἦταν συστηματικὴ κι ὅτι εἶχε τὴν πρόθεση νὰ ἐπιβληθεῖ ὡς κριτικός. Ἀπλᾶ, στὴν ἐποχὴ του οἱ ποιητὲς ἦταν συγχρόνως καί κριτικοί, δοκιμιογρά-

1. Ναπολέοταν Λαπαθιώτη - μαθητοῦ, «Νέρων ὁ Τύραννος» (δρᾶμα εἰς δύο πράξεις), ἐν Ἀθήναις 1901. Ἄλλα θεατρικὰ του ἀνέκδοτα: «Ἄγνωστοι καὶμοῖ» (ἔμμετρο δρᾶμα), «Ἡ τιμὴ τῆς Συζύγου» (τρίπρακτο δρᾶμα), «Ἄπ' τὰ μεσάνυχτα ὡς τὰ γλυκοχαράματα» (μονόπρακτο).

2. Ναπ. Λαπαθιώτη, Ποιήματα (πρώτη ἐπιλογή), ἔκδ. Πυρσὸς Α.Ε. Ἀθήναι 1939, σελ. 84.

3. Βλ. ὅπου καί στὴν ὑπόσημ. 3.

4. Βλ. Ναπ. Λαπαθιώτη, «Κ.Π. Καβάφης», «Νέα Τέχνη», τεύχ. 7, 1924 - «Κ. Π. Καβάφης», «Ἔθνος», 10, 18.4.1924 — Μάριος Βαγιάνος, Συνέντευξη μὲ τὸν Λαπαθιώτη, «Σύγχρονη Σκέψη» (Σικάγου) 1929 — Ναπ. Λαπαθιώτη, «Ὁ ποιητῆς Καβάφης», «Πειθαρχία», 27.4.1930.

φοι, μεταφραστές. Έκαναν, δηλαδή, και λογοτεχνία και λογοτεχνική κριτική ή και φιλολογία. Κι απ' αυτή την άποψη, απαιτείται σφαιρική εξέταση του έργου τους.

Συνεπῶς, ἡ ποίηση δὲ φτάνει μόνη της, γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ ἡ πνευματικὴ φυσιογνωμία τοῦ Λαπαθιώτη καὶ νὰ τοποθετηθεῖ στὶς πραγματικὲς της διαστάσεις. Καὶ μάλιστα, ὅταν κι αὐτὴ δὲν τὴν ἔχουμε στὸ σύνολό της. Εἶναι βέβαιο, πὼς ὑπάρχουν ποιήματά του ἀνέκδοτα, ὅπως ἐπίσης καὶ δημοσιευμένα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπισημάνθησαν, ὥστε νὰ συμπεριληφθοῦν στὴν ἔκδοση, ἐπειδὴ ὁ Δικταῖος δὲν μπόρεσε νὰ δεῖ ὅλα τὰ ἔντυπα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ τονισθεῖ ἡ συμβολὴ στὴν ἐργογράφηση τοῦ Λαπαθιώτη τῶν: Γιώργου Α. Παναγιώτου, Ντίνου Χριστιανόπουλου, Τάσου Κόρφη καὶ Ἀλέξη Ζήρα, ποὺ μὲ τὰ συμπληρωματικὰ τους σημειώματα, πλάτυναν τὴ γνώση μας πολὺ πέρα ἀπὸ τὴν ἔκδοση¹.

Μὲ τὴν πεποίθηση, λοιπόν, ὅτι συμβάλλω, ἐλάχιστα ἔστω, στὴ συμπλήρωση τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Λαπαθιώτη, ποὺ παρουσιάστηκε μέσα ἀπὸ τὴν ἔκδοση Γ. Φέξη, δίνω δέκα ποιήματά του, τὰ ὁποῖα ἐπίσημα, ὅπως προανέφερα, ἐντελῶς εὐκαιριακὰ.

Τὰ τέσσερα πρῶτα («Ἡ Μοῦρα», «Ἔρωι ἐμπνεύσεως», «Εἰς μάτην», Ἄ-τιτλο) προέρχονται ἀπὸ τὸ προσωπικὸ του ἡμερολόγιο τῆς χρονιάς 1905 καὶ εἶναι ἀνέκδοτα. Γιὰ τὰ χρόνια 1905-1908 ὑπάρχει ταχτικὸ ἡμερολόγιο, σύμφωνα μὲ δικὴ του μαρτυρία. Δὲν γνωρίζω ὅμως, ἂν ὑπάρχουν παρόμοιες ἡμερολογιακὲς σημειώσεις γιὰ τὰ χρόνια πρὶν τὸ 1905 καὶ μετὰ τὸ 1908 καὶ ποὺ βρίσκονται. Ἐχῶ ἤδη στὰ χέρια μου ἀπὸ φωτοτυπία τοῦ χειρογράφου μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο αὐτῆς τῆς περιόδου (1905-1908), μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορεῖ κανεὶς νὰ παρακολουθήσει τὴ σκέψη καὶ τὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ σ' αὐτὰ τὰ χρόνια. Ὑπάρχουν καταγραμμένες ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὰ ὅσα συμβαίνουν γύρω του, περιγραφῆς τοπίων καὶ σκηνῶν ἀπὸ τὴ φύση, διατυπωμένοι στοχασμοὶ καὶ προβληματισμοὶ σὲ θέματα φιλοσοφίας, φορτισμένα ὅλα μὲ ἓνα αἶσθημα μελαγχολίας καὶ ἀπαισιοδοξίας. Εἶναι γραμμένο μὲ μαῦρο μελάνι σὲ μικρὲς σελίδες διαστάσεων 8,4 x 15 ἐκ. οἱ ὁποῖες ἔχουν ἡμερολογιακὴ ἔνδειξη μὲ ξενόγλωσσα τυπογραφικὰ στοιχεῖα. Ἡ ἀνάγνωσή του εἶναι προβληματικὴ, ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς γραφῆς του καὶ ἡ γλώσσα ἀκράϊα καθαρεύουσα.

Ἡ σελίδα ποὺ περιέχει τὸ ποίημα «Ἡ Μοῦρα» στὴν κορυφὴ της γράφει:

1. Ντίνου Χριστιανόπουλου. Τὰ «Ἐύρισκόμενα» τοῦ Ναπ. Λαπαθιώτη, ΝΒ, 1964, σ. 611-614 καὶ Βιβλιογραφικὰ στὸν Λαπαθιώτη, «Διαγώνιος» 1969, σ. 79-81. Γιώργου Α. Παναγιώτου, ὅπ. π. σ. 72-78. Τάσου Κόρφη, ὅπ. π. σ. 78-79 καὶ Δημοσιεύματα Ναπ. Λαπαθιώτη στὸ «Μπουκέτο» (1924-1932), «Διαγώνιος» 1974, σ. 238-241. Ἀλέξη Ζήρα, Βιβλιογραφικὰ Λαπαθιώτη, «Διαγώνιος» 1975-76, σ. 290.

«Παλαιὸν Φάληρον, Πέμπτη». Κάτω ἀπὸ τὴν ξενόγλωσση ἡμερομηνία «15 September» ὑπάρχει ἡ σημείωση τοῦ ποιητῆ: «Πότε, πότε τέλος πάντων θὰ λήξῃ τὸ μαρτύριόν μου; Ἄπηύδησα, ἐκουράσθην ἀναμμένων». Στὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς σελίδας εἶναι σημειωμένη ἡ ἡμερομηνία «2-3 Σεπτεμβρίου 1905 (Αὐτοσχέδιον)» ἐνῶ στὸ δεξιὸ περιθώριο ἡ μονογραφή του. Τὸ ποίημα βρίσκεται στὸ κάτω μισὸ τῆς σελίδας κι ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξι τετράστιχες στροφές, με σταυρωτὴ ὁμοιοκαταληξία (αββα). Τὸ μέτρο εἶναι ἰαμβικὸ καὶ οἱ στίχοι 8 σύλλαβοι (α, δ) καὶ 7 σύλλαβοι (β, γ).

Στὸ πάνω μισὸ τῆς ἴδιας σελίδας ὑπάρχει ἓνα ἄλλο μικρὸ ποίημα, με τίτλο «Ὠραὶ ἐμπνεύσεως». Ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ τετράστιχες στροφές με ὁμοιοκαταληξία, ἐπίσης σταυρωτὴ, καὶ μέτρο ἰαμβικὸ.

Τὸ τρίτο «Εἰς μάτην» γραμμένο σὲ ἄλλη σελίδα, δὲν ἔχει ἡμερομηνία. Στὴν κορυφὴ τῆς σελίδας γράφει: «Παλαιὸν φάληρον, Τρίτη» καὶ σημειώνει: «Πένθος καὶ μαρασμός, ἰδοὺ ἡ σύνοψις τῆς ἡμέρας μου». Πλάι στὸν προτελευταῖο στίχο καὶ κάτω ἀπὸ τὸν τελευταῖο, ὑπάρχουν δύο μονογραφές τοῦ ποιητῆ. Ἔχει τρεῖς τετράστιχες στροφές με σταυρωτὴ ὁμοιοκαταληξία καὶ μέτρο ἰαμβικὸ.

Τὸ τέταρτο, γραμμένο κι αὐτὸ στὸ Παλαιὸ Φάληρο, «Ἐν Παλαιῷ Φαλήρω, Δευτέρα» βρίσκεται στὸ πάνω μισὸ τῆς σελίδας· στὸ περιθώριο ἀριστερὰ εἶναι διαγραμμένη ἡ λέξη «μελαγχολία». Προφανῶς πρόκειται γιὰ τὸν τίτλο ποῦ σκόπευε νὰ τοῦ δώσει ἀρχικά. Ἀκόμη οἱ σημειώσεις (παρὰ τὸν αἰγιαλόν) καὶ μέσα σὲ παρένθεση («ἐπιτοπίως») μᾶς δείχνουν καὶ κάτω ἀπὸ ποιῆς συνθήκες τὸ ἐμπνεύστηκε καὶ τὴν γράψε. Ἔχει τρεῖς στροφές τετράστιχες, με πλεχτὴ ὁμοιοκαταληξία καὶ μέτρο ἰαμβικὸ. Ἡμερομηνία γραφῆς του δὲν ὑπάρχει.

Τὰ παραπάνω ποιήματα, ποῦ ἡ ἀναγνωσὴ τους μᾶς μεταφέρει στὸ ποιητικὸ κλίμα τῆς παληᾶς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, πιθανότατα ὁ Λαπαθιώτης νὰ μὴν τὰ προόριζε γιὰ δημοσίευση, ἴσως ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσας στὴν ὁποία γράφτηκαν. Ὅμως, ἡ δημοσίευσή τους δίνει στοὺς μελετητὲς τὴ δυνατότητα νὰ διαπιστώσουν, ὅτι ὁ ποιητὴς ξεκίνησε ἀπὸ τὴν καθαρῆς, ποῦ δὲν φαίνεται νὰ εἶχε ἐγκαταλείψει στὰ 1905, ὅταν ταυτόχρονα δημοσίευσε στὸν «Νουμᾶ» ποιήματα στὴ δημοτικῇ.

Τὸ πέμπτο ποίημα ἀντὶ γιὰ τίτλο ἔχει σημειωμένη τὴ μονογραφή τοῦ ποιητῆ. Εἶναι γραμμένο στίς 12-2-1908, κι ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκαεφτά στίχους με ἐνιαία διάταξη, οἱ ὁποῖοι σχηματίζουν διπλὴ ἀκροστιχίδα. Τὰ ἀρχικά τῶν μονῶν στίχων σχηματίζουν τὸ ὄνομα EMMANOYHA καὶ τῶν ζυγῶν τὸ ἐπώνυμο ΚΟΡΤΕΣΗΣ. Τὸ ὄνομα αὐτὸ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐξηγήσουμε καὶ τὰ ἀρχικά Ε.Κ., ποῦ ἀναφέρει στὴν αὐτοβιογραφία του. Γράφει: «Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ χρονολογικὰ - 1908 - κι ἡ ἀπαρχὴ μᾶς ἐντονης φιλίας μου με τὸν Ε.Κ., μαθητὴ ἀκόμη τότε τοῦ Πρακτικοῦ Λυκείου, ποῦ βᾶσταξε

άρκετά χρόνια υστερότερα κι ούτε και διαλύθηκε άλλως τε ποτέ»¹. Στο ίδιο πρόσωπο είχε αφιερώσει και τὰ ποιήματα «Dolente» και «Μεθύσι»². Τὸ παραπάνω ποίημα δὲν περιλαμβάνεται στὴν ἔκδοση τοῦ Δικταίου, οὔτε ἀναφέρεται στὰ βιβλιογραφικὰ σημειώματα.

Τὸ ἕκτο, μὲ τίτλο «Στὴν ἼΑπωνη» προέρχεται ἀπὸ τὰ κατάλοιπα Λαπαθιώτη, πού βρίσκονται στὸ ἀρχεῖο τοῦ Μάριου Βαϊάνου. Εἶναι ἄγνωστο πότε γράφτηκε. Πιθανότατα, ὁ ποιητὴς τὸ ἔστειλε στὸν Βαϊάνο μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὸ δημοσιεύσει· γιατί συχρότατα μέσω τοῦ Βαϊάνου ἔστειλε συνεργασία του σὲ περιοδικά. Δημοσίευσέ του - στὰ προσιτά, τουλάχιστον, περιοδικά - δὲν ἔχω ἐπισημάνει. Ἔχει δυὸ στροφές τετράστιχες μὲ πλεχτὴ ὁμοιοκαταληξία καὶ μέτρο ἰαμβικό.

Τὸ ἕβδομο «Σύθαμπ' ἀργά...» εἶναι δημοσιευμένο στὸ περ. «Φοίνικας» τῆς Αἰγύπτου³. Δὲν συμπεριλαμβάνεται στὴν ἔκδοση· ἀναφέρεται μόνον ὁ τίτλος του στὸν πίνακα Α' σ. 253 μὲ μιὰ λέξη ἐπὶ πλέον, δυσανάγνωστη, ἢ ὁποία λείπει ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ δημοσιευμένου. Γιὰ τὴν συνεργασία του μὲ τὸν «Φοίνικα» ὁ Λαπαθιώτης μιλάει καὶ στὴν αὐτοβιογραφία του⁴.

Τὸ ὄγδο «Πεθαμένες ὀπτασίες» εἶναι ἐπίσης δημοσιευμένο στὸ περ. «Ἡγησώ» καὶ ἀναδημοσιεύτηκε ἀργότερα στὸ «Μπουκέτο»⁵. Ὁ Δικταῖος δὲν τὸ ἔχει συμπεριλάβει στὴν ἔκδοση, γιατί δὲν ἐπισήμανε καμιὰ δημοσίευσή του.

Τὸ ἔνατο, δημοσιευμένο στὸ περ. «Οἰκογένεια» ἔχει τὸν γαλλικὸ τίτλο «Songes d' antan», κι ἀποτελεῖται ἀπὸ εἰκοσιτέσσερις στίχους σὲ ἐνιαυὰ διάταξη⁶. Λείπει κι αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἔκδοση.

Τὸ δέκατο καὶ τελευταῖο, χωρὶς τίτλο, ὁ Δικταῖος τὸ χαρακτήρισε ἀνέκδοτο⁷. Εἶναι ὅμως δημοσιευμένο στὸ «Μπουκέτο» καὶ μάλιστα ὄχι ὡς αὐτόνομο ποίημα, ἀλλὰ ὡς finale τοῦ αἰσθηματικοῦ ρομάντζου «Τὸ Τάμα τῆς Ἀνθούλας», πού δημοσίευσε ὁ Λαπαθιώτης σὲ συνέχειες⁸. Τὸ περιεχόμενο τοῦ ποιήματος συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν ὑπόθεση τοῦ ρομάντζου καὶ ἔχει δώδεκα στίχους περισσότερους ἀπὸ ἐκεῖνο πού δημοσιεύει ὁ Δικταῖος. Συγκεκριμένα, οἱ στίχοι 5-16 τοῦ δημοσιευμένου στὸ «Μπουκέτο» λείπουν ἐντελῶς ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς ἔκδοσης, ἐνῶ οἱ στίχοι 1, 17, 20, 21, 23, 24, 26, 27 καὶ 31 παρουσιάζουν

1. Ναπ. Λαπαθιώτη, Ἡ Ζωὴ μου, περ. «Μπουκέτο», 15.8.1940, σ. 33.

2. Βλ. τὴν ἔκδοση Γ. Φέξη, σ. 23 καὶ 24.

3. Βλ. περ. «Φοίνικας» τεύχ. 6, Μᾶης 1916, σ. 121.

4. Ὅπ. καὶ στὴν ὑπόσημ. 9, 14.11.1940, σ. 19.

5. Βλ. περ. «Ἡγησώ», τεύχ. 7, 1907, σ. 106-107 καὶ «Μπουκέτο», τεύχ. 373, 14.5.1931, σ. 493, ἀντίστοιχα.

6. Βλ. περ. «Οἰκογένεια» 31.7.1932, σ. 983.

7. Τὸ δημοσιεύει στὴν εἰσαγωγή τῆς ἔκδοσης, σ. IXL.

8. Βλ. περ. «Μπουκέτο», τεύχ. 415, 14.2.1932, σ. 202.

παραλλαγές. Τοῦ τελευταίου τούτου ποιήματος παραθέτουμε ἐδῶ καὶ τὶς δύο δημοσιεύσεις γιὰ μιὰ ἄμεση ἀντιπαραβολή.

Σ' ὅλα τὰ κείμενα ἔχει τηρηθεῖ ἡ ὀρθογραφία τοῦ ποιητῆ. Οἱ δυσανάγνωστες λέξεις δηλώνονται μὲ ἀποσιωπητικὰ μέσα σὲ ἀγκύλες.

TA KEIMENA

1.

Η ΜΟΙΡΑ

Ἐν τύχῃ, εἶν' ἀόμματος
 πρὸς τὶ λοιπὸν αἰ γνώσεις
 ἔάν τὰς παραδόσεις
 εἰς τὴν βορὰν τοῦ χύματος;

Μὴ πίστην πλέον δίδετε
 εἰς πλάνας καὶ χιμαίρας!
 τοῦ σέλλατος ἡμέρας
 προσβλέψατε καὶ ἴδετε!...

Ὁ χρόνος φεύγει χάνεται
 καὶ μάτην ἡ ψυχὴ μας
 ἐν τῇ πενθίμῳ γῆ μας
 ἐρήμωσιν αἰσθάνεται.

Ἴδὲ τὸν ἀλιτήριον
 καιρὸν νὰ πτερυγίζῃ
 ὅποῖον μᾶς ποτίζει
 φρικῶδες δηλητήριο.

Καὶ φεῦ τῇ ματαιότητι
 κρημνίζεται καὶ φεύγει
 πρὸς κεκρυμμένα μέ[ρη]
 σὰν ἄνθος τῇ νεότητι.

Ἐπὶ παντὸς αἰσθήματος
 σωρεύονται οἱ πά[γοι]
 καὶ τὴν ψυχὴν ἀπά[γει]
 μακρὰν, μακρὰν τοῦ μνήματος.

2.

ΩΡΑΙ ΕΜΠΙΝΕΥΣΕΩΣ

Ὁ κόσμος ὅλος φέρεται
 εἰς σκότη ἀενάως,
 πρὸς τοῦ κενοῦ τὸ χάος,
 καὶ μειδιᾷ καὶ χαίρεται!..

ὦ! ἄνθρωπε [ἀήτητε;],
 πῶς ἐπανθεῖ ὁ γέλως,
 ἀφοῦ σκληρὸν τὸ τέλος
 τῆς ἡδονῆς ἐπίκειται;

3.

ΕΙΣ ΜΑΤΗΝ

...Γέρων, οἰκτρὸν ἐρείπιον, θρηγῶν Ἰερεμίας
 ἴσταται τ' ἄστρα θεωρῶν,
 καὶ καταρᾶται τὸν καιρὸν
 τῆς γῆς τὰς τρικυμίας...

... Μάτην σκορπίζει μὲ λυγμοὺς τὰ μαῦρα δακρυά του.
 Δὲν ὠφελοῦν οἱ στεναγμοὶ
 μένει γραμμένη ἡ στιγμή
 τοῦ μισαροῦ θανάτου...

... Εἶναι βροχὴ τὰ δάκρυα τοῦ [...] χειμῶνος
 ἀλλ' ἐν τῇ κρύᾳ του ψυχῆ
 ποτέ, ποτέ, δὲν ἀντηχεῖ
 τῶν σπλάχνων μας ὁ πόνος.

4.

Τὸ στῆθος μου ἀδημονεῖ
 ὁ πόθος μου ὑπνώττει.
 Διαπερῶσι κεραυνοὶ
 τοῦ βίου μου τὰ σκότῃ.

Ὁ Φλοῖσβος μὲ παραπλανᾷ,
 καὶ πλέω εἰς ἐκστάσεις
 πλὴν ὅλα μάταια κενά,
 τὰ δῶρα τῆς θαλάσσης.

Ἄφροὶ βροντώδης μὲ κυκλοῦν
 ἐν ψυκηθμῶ καὶ σάλῳ
 πλὴν [...] ὠφελοῦν
 μεγάλως ἀμφιβάλλω.

5. Είμαι γλυκοθλιμμένα τὰ ματάκια σου
 Κ' είναι ἡ ψυχὴ μου τόσο πονεμένη!
 Μέσ' ἀπὸ τὸ γλυκόλαλο χειλάκι σου
 Οὐράνιο μῦρο ἀγάπης ἀνασαίνει...
 Μακρὰ σου τὶ μὲ νοιάζει ἂν γλυκοχάραμμα
 Ροδίζει στὰ βουνὰ τὰ χρυσομένα;
 Αὐγοῦλες κρυσταλλένιες καὶ ὀλογάνες
 Τὰ μάτια σου μονάχα εἶναι γιὰ μένα!
 Νύχτα καὶ ἕμερα ἐγὼ διψῶ τῆ μέθη τους.
 Εἶναι ἡ ψυχὴ μου τόσο πονεμένη
 Ὀλόγλυκα ἢ λαχτάρια μου καὶ ἡ θλίψη μου,
 Σὲν ἥσκιος, μ' ἓνα γέλιο σου πεθαίνει!
 Ὑγρὰ τὰ μάτια μου εἶναι ἀπὸ τὰ κλάμματα...
 Ἡ' νύχτες, τὰ φεγγάρια τὰ θλιμμένα,
 Ἡ' θάλασσα, τὸ φῶς, τὰ ροδοσύννεφα
 Σιμὰ σου μοναχὰ, γλυκὸ τρελλόπαιδο,
 Λάμπουν καὶ φέγγουν κ' εἶναι ὠραῖα γιὰ μένα!...

6. ΣΤΗΝ ΑΠΟΝΗ

Σοῦδωσα τὴν καρδούλα μου, μ' ἀγάπη περισσή,
 μ' ἀγάπη, ποὺ τὴ φύλαγα βαθιὰ μου, τόσα χρόνια!
 μὲ τὶ χαρὰ, καὶ τὶ καῖμό σ' τῆ χάρισα, - καὶ σὺ,
 μοῦ πλήρωσες τὸ δῶρο μου, μὲ τόση καταφρόνια...

Κι' ἔτσι, καὶ μένα, μ' ἔκανες τὰ πάντα νὰ μισῶ,
 καὶ τ' ἄχτι μου νὰ μὴ μπορῆ κανεὶς νὰ τὸ κοιμίση!
 Λοῦσε με στῆς ἐλπίδας σου τὸ κύμα τὸ χρυσό,
 - κι' ἔσως, μ' ἐκεῖνο, τῆς ψυχῆς μου νίψω λίγα μίση!..

7. ΣΥΘΑΜΠ' ΑΡΓΑ...

Les soirs crucifiés sur l'horizon, les soirs saignent... (Les Soirs - Verhaeren)

...Σύθαμπα ἄργα καὶ βασιλέματα,
 ποὺ σούρνεστε ὅμοια μ' ὀκνά φείδια,

στά βραδυνὰ τὰ οὐράνια τρίστρατα,
καὶ πᾶτε ὄλο σκυφτά, καὶ τὰ ἴδια...

καὶ μιὰν ἀγλύκαντα, σὺν κλάματα,
στά βύσσινά λιγοθυμᾶτε,
καὶ μιᾶ, ἡ ψυχὴ σας, κάτι μήλινο
καὶ σὰ μουγγὰ γλυκὸ, θυμᾶται!

κι' ἀναγερετὰ στά πλατειὰ πέλαγα,
σὰ νὰ σᾶς ἔκρουσεν ἡ ἀνία,
μαδᾶτε τὰ σπερνὰ ροδόφυλλα
καὶ τοὺς λυγᾶτε τῆ μανία...

νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ, τώρα, ποὺ τήκεστε,
κ' ἡ γῆς, μουγγά, σᾶς μεγαλύνει,
τὶ πρᾶα κι' ἀργὰ βυθᾶ κ' ἡ θλίψη μου,
μέσ' τῆ νεκρῆ μου τῆ γαλήνη...

8.

ΠΕΘΑΜΕΝΕΣ ΟΠΤΑΣΙΕΣ

Σὺν ἤμαστε τρελλούτσικα παιδιὰ,
μᾶς ἔπαιρνε στά γόνατά της ἡ γιαγιά
καὶ μᾶς νανούριζε μὲ τὰ χουσὰ τὰ παραμύθια.
Ἔτσι, μεθῶντας τῆ μικρούλα μας καρδιά,
γλυκοκοιμήθη μέσ' τὸν τάφο ἐκείνη πειά,
κι' ἐμεῖς ξυπνήσαμε στοῦ πόνου τὴν ἀλήθεια.

Μέσ' στῶν παραμυθιῶν τὴν ἡδονὴ
μ' ἓνα χαμόγελο τὴν πῆραν οἱ οὐρανοί,
ὅπως μᾶς ἔπαιρνε γιὰ νὰ μᾶς νανουρίση.
Ἐκείνη πειὰ οὔτε κλαίει οὔτε πονεῖ...
Τώρα τῆς λέει μὲ τῆ γλυκειά του τῆ φωνὴ
παραμυθία ἓνα θλιμμένο κυπαρίσσι.

Καὶ τώρα ἐμεῖς χωρὶς παρηγοριά,
μὲ τὴν καρδούλα ἀπὸ τὰ κλάματα βαρειά,
πικρὰ ξυπνοῦμε ἀπὸ τὴν πλάνη στὴν ἀλήθεια.

Καὶ στῆς γιαγιάκας μας τὸν τάφο γύρω ἀριά,
θαρρεῖς, ὑφαίνουν τὰ ὄνειρά της τὰ κλαριά
καὶ φύτρωσαν χαμόμηλα στὰ παραμύθια...

9.

SONGES D' ANTAN

...Θυμᾶσαι τίς θολές νυχτιές
...Τὰ μαῦρα μεσονύχτια -
Ποῦ σ' ἔσερνα στοῦ Πόθου μου
Τὰ ὀλόγλυκα τὰ δίχτυα·
Καί, σὰ στοιχεῖα πλανιόμαστε
Στὰ σκοτεινὰ τὰ πάρκα;...

... Θυμᾶσαι ποῦ γλυστρήσαμε
Μιά νύχτα σὲ μιὰ βάρκα,
Κι' ὄρες ἐπολεμούσαμε
"Ὡς τὴν αὐγούλα, μόνοι.
Νὰ σπρώχνω τὰ βαρεῖὰ κουπιὰ,
Νὰ στρίβης τὸ τιμόνι;...

.. Θυμᾶσαι ποῦ τραβούσαμε
Μακρυὰ, στὸν κάμπο μίλλια,
Καὶ παπαροῦνες κόβαμε,
θυμάρια, χαμομήλια...
Κι' ὕστερα ἀργά - στὸ γυρισμό -
Σὰν ἴσκιои, ἀγάλια - ἀγάλια
Βουβοὶ κι' οἱ δυὸ στολιζάμε
Τῆς σάλας τ' ἀνθογυάλια;
... "Ὅλα περνᾶνε, Ἀγάπη μου,
"Ὅλα περνᾶν - καὶ πᾶμε
Στὸ χῶμα ἀναστενάζοντας
«Θυμᾶσαι» καὶ «θυμᾶμαι»...

Τὸ κείμενο ὅπως τὸ δημοσίευσε ὁ ἴδιος ὁ Λαπαθιώτης.

10.α Κάτω στοῦ Μήτσου τὸ ντεκέ κᾶναν οἱ μπάτσοι μπλόκο,
καὶ βρῆκαν μάτσο τουμπεκί, πέντ' - ἔξη - ὀχτώ λουλάδες,

- πεννηταδυὸ διμούτσουνες, καὶ δεκαοχτῶ μαρκούτσια·
 βρῆκαν καὶ ντερβισόπαιδα φουμάραν ἀργελέδες·
- 5 τὸ Μήτσουλα, τὸ Στριμινέα, τὸ Γιάννη τὸν Τσαρμπάρα,
 τὸ Γκελεμέ, τὸ Μεντρεσσέ, κι' ἄλλους ἑπτὰ νομάτοι·
 ἦντουνε κι' ἕξη βλάμηδες, καὶ παίζανε μπαρμπούτι.
 Βρῆκαν τὸ Μίκια τὸ Ντουρντῆ, τὸν Κλῆ τὸν Νταλαβέρη,
 τὸ Βιέκα τὸ μανιταρτζῆ, τὸ Θιαῖ τὸν Ἀλεκάκια,
- 10 τὸ Μπάμπουρα, τὸ Μπούρμπουλα, καὶ τὸ Μπαλῆ τὸ Μῆτσο·
 βρῆκανε καὶ τὸ ντερτιλῆ τὸ Ντάνα, τὸ θερίο,
 ποῦκανε πέντε στὴν Παλιά, καὶ τρεῖς στὸ Παλαμήδι,
 κι' ὄντας μιλάει τσακίζεται, καὶ λέει «ἴφ, τ' ἀδρεφάκι!...»
 βρῆκαν καὶ τὸ καλόπαιδο, τὸ Γιαγλαντῆ τὸ Μάνθο,
- 15 μαστουρωμένονε, νάν τοὺς βαράει μπαγλαμαδάκι...
 Μὲ ζούλα μᾶς τῆ φέρανε, μιὰ Κυριακή, μιὰ μέρα·
 σουρτά, κλεφτά, μὲ μπαμπεσά, μᾶς πέσαν ἀπὸ πλάϊ,
 τσιμπήσαν πρώτα τὸ Μπαλῆν, ὁποῦ φυλοῦσε τσίλιες,
 καὶ μπῆκαν στὸ τσαρδάκι μας, καὶ μᾶς τὰ κάναν λίμπα!
- 20 πῆρνε μάτσο τουμπεκί, πέντ' ἕξη - ὀχτώ, λουλάδες,
 πενηνταδυὸ διμούτσουνες, καὶ δεκαοχτῶ μαρκούτσια·
 πῆραν καὶ τοὺς ντερβισήδες, καὶ στὸ πλεχτὸ τοὺς πᾶνε·
 πῆραν τὸ Μίκια τὸ Ντουρντῆ, τὸν Κλῆ τὸν Νταλαβέρη,
 τὸ Μπάμπουρα, τὸ Μπούρμπουλα, καὶ τὸ Μπαλῆ τὸ Μῆτσο·
- 25 πῆρνε καὶ τὸ Ντερτιλῆ τὸ Ντάνα, τὸ θερίο,
 ποῦκανε πέντε στὴν Παλιά, καὶ τρεῖς στὸ Παλαμήδι,
 κι' ὄντας μιλάει τσακίζεται, καὶ λέει «ἴφ, τ' ἀδρεφάκι!...»
 Πῆραν καὶ τὸ Σκουντῆ τὸ Λιαῖ μὲ τὰ σμιχτὰ τὰ φρύδια...
 Κι' ὁ Λιάκος ἀναστενάζε, κι' ὁ Λιάκος βλαστημοῦσε.
- 30 — Λιάκο μ' τι ἔχεις καὶ θλίβεσαι, τ' ἔχεις κι' ἀναστενάξεις;
 — Δὲ σκάζω κι' ἂν μὲ πιάσανε καὶ στὸ πλεχτὸ μὲ πᾶνε,
 μόνο πού μὲ τσιμπήσανε - κι' ἀκόμα εἶμαι χαρμάνι...

Τὸ κείμενο τῆς ἔκδοσης τοῦ Δικταίου.

- 10.β Κάτω στοῦ Μῆτσου τὸν τεκέ κάναν οἱ μπάτσοι μπλόκο,
 καὶ βρῆκαν ντουμανότρουπες κι' ἓνα γιαπὶ λουλάδες,
 πενηνταδυὸ διμούτσουνες καὶ δεκοχτῶ μαρκούτσια.
 Σουρτά - σουρτά, μὲ μπαμπεσά, ζυγῶσαν οἱ ρουφιάνοι,
 5 μὲ ζούλα ἦρθαν οἱ πούστηδες καὶ μᾶς ἐβάναν μπόστα:

- τσιμπῆσαν πρώτα τὸ Μπαλῆν, ὅπου φυλοῦσε τσίλλιες,
καὶ μπῆκαν στὸ τσαρδάκι μας καὶ μᾶς τὰ κάναν λίμπα!
Πῆραν τὶς ντομανότρουπες, πῆραν καὶ τοὺς λουλάδες,
πῆραν καὶ τὶς διμούτσουνες, τὰ δεκοχτῶ μαρκούτσια,
10 πῆραν καὶ τοὺς ντερβίσηδες καὶ στὸ πλεχτὸ τοὺς πᾶνε·
πήραν τὸν Μίχα τὸ Ντουρντῆ, τὸ τζέ τοῦ Ντελαβέρη,
τὸ Μπάμπουλα, τὸ Μπόρμπουλα καὶ τὸ Μπαλῆ τὸ Μῆτσο·
πήρανε καὶ τὸ ντερτιλῆ τὸ Ντάλα τὸ θερίο,
πῶκανε πέντε στὴν Παλιά καὶ δώδεκα στ' Ἀνάπλι,
15. κι ὄντας μιλάει τσακίζεται καὶ λέει: "Ὄφ' τ' ἀδρεφάκι!
Πῆραν καὶ τὸ Σκουντῆ τὸ Λιά μὲ τὰ σμιχτὰ τὰ φρούδια,
κι ὁ Λιάκος βαρυγκόμαγε, κι ὁ Λιάκος βλαστημοῦσε.
Λιάκο μ' τ' ἔχεις καὶ θλίβεσαι, τ' ἔχεις κι' ἀναστενάξεις;
Δὲν κλαίω πού μὲ τσιμπήσανε καὶ στὸ πλεχτὸ μὲ πᾶνε,
20 μόν' κλαίω πού μοῦ τῆ σκάσανε κι ἀκόμα εἶμαι χαρμάνι...

12/2/1968

Κ

Είμαι χυμώδης στα μάτια σου
 Κ' είναι η ψυχή μου τόσο δυναμένη!
 Μέσ' από το χυμώδες χέλι σου
 Ουδένιο μύρο απόδοξ' άνασάνει.....
 Μακριά σου π' η' νύχτα αν χυμωχάρανα
 Ρολόφι στα λυα' τα' χροναίνα ;
 Αισθησ' προσπαθάνει και' ερωταίνα
 Τα' μάθα σου μονάχα δικα' πιά' μέτα !
 Νύχτα και' μέρα είν' είν' η' μέτα σου,
 Ο' Είμαι η' ψυχή μου τόσο δυναμένη
 Ο' Χόρμα η' γαράνα μου και' η' γίβα μου,
 Υ' Σ' αν' ήουμοσ , η' ένα μέσο σου αεθαίνει !
 Υ' Γρα' τα' μάτια μου είναι από τα' υγρόνατα
 Η' ήχου , τα' φρεσάνα τα' θυμάνεινα ,
 Η' Δόμοτα , το' γω' , τα' γιδουάνεινα
 Σ' είν' σου μονάχα , χυμώ προσπαθάνει ,
 Λόγους και' γέροντ η' είναι άρατα πιά' μέτα !

Μα ποτέ... Διανοητική...